

Mironczuk, Jan / Skłodowski, Wojciech

Budowa aresztu w Ostrołęce (1902-1903)

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 23, 315-318

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BUDOWA ARESZTU W OSTROŁĘCE (1902-1903)

W nowo powstałej po powstaniu styczniowym guberni łomżyńskiej (w 1866 r.) w pierwszym okresie istniały „tylko” dwa stałe więzienia – w Pułtusku i Łomży¹². Wraz z powiększającą się liczbą ludności rosło „zapotrzebowanie” na nowe więzienia. Innym czynnikiem była potrzeba uporządkowania sprawy aresztantów, którzy przebywali w pomieszczeniach nie do końca odpowiadających określonym standardom.

Poniższy tekst jest tłumaczeniem artykułu zamieszczonego w tzw. Pamiętkowej księdze guberni łomżyńskiej za rok 1904¹³. Odnosi się do okoliczności budowy samodzielnego aresztu w Ostrołęce:

„W czasie wizyty w 1899 r. głównego naczelnika guberni [łomżyńskiej] w aresztach policyjnym i detencyjnym¹⁴ w mieście Ostrołęka okazało się, że areszty te mieszczą się w budynku starym, wilgotnym i ciasnym. Wynajęcie odpowiednich pomieszczeń na areszty okazało się niemożliwe i dlatego zdecydowano się

---

* dr nauk humanistycznych w dziedzinie historii

** mgr historii

¹ „Pamiętna książka Łomżyńskiej Guberni” 1886, s. 59; 1894, s. 157-159; 1904, s. 84-85. Pracownikami więzienia w Łomży byli: naczelnik Gieorgij D. Pawłow, prawosławny, żonaty, na służbie od 1883 r., roczna pensja 800 rb, absolwent seminarium nauczycielskiego; pomocnik Kajetan M. Zyskowski, katolik, żonaty, na służbie od 1896 r., pensja 400 rb, uczeń aptekarski; kapelan więzienny ks. Józef Róziecki; lekarz Wacław I. Szyszko, katolik, kawaler, na służbie od 1889 r., pensja 400 rb, absolwent Uniwersytetu Cesarskiego w Warszawie; felczer Romuald J. Chrzanowski, katolik, żonaty, pensja 200 rb.

¹³ *Ostrolenskiy ariestnyj dom*, „Pamiętna książka Łomżyńskiej Guberni” 1904, Dodatki, s. 10-13. Do tłumaczonego tekstu wstawiono w nawiasach kwadratowych wyrazy, których brak w oryginale, ale wydają się potrzebne dla jasnego zrozumienia całości. Przydano przypisy dla dodatkowych objaśnień.

¹⁴ Areszt detencyjny w opisywanym okresie był przeznaczony dla osób chorych psychicznie lub upośledzonych umysłowo, co do których zachodziła obawa o popełnienie przestępstwa. Orzeczenie o detencji wydawał sąd na podstawie opinii lekarskiej.

na budowę w mieście Ostrołęka scalonego aresztu na 72 osoby, odpowiadającego normom opracowanym przez Główny Zarząd Więziennictwa.

Wedle kosztorysu, sporządzonego przez Wydział Budownictwa Urzędu Gubernialnego [w Łomży], wydatki na budowę aresztu, wraz z ogrodzeniem i domem dla zarządcy¹⁵, zamknęły się sumą 56883 rubli 33 kop. Plan i kosztorys zostały przedstawione do rozpatrzenia Głównemu Zarządowi Więziennictwa, który w listopadzie 1899 r. powiadomił [Urząd Gubernialny], że zajmując się wnioskami różnego typu aresztów w całym Imperium [Rosyjskim], uważa za wskazane zaczekać z realizacją przedstawionego wyżej zadania.

W styczniu 1902 r. ponownie skierowano pismo do Głównego Zarządu Więziennictwa. o bezwarunkowej konieczności budowy aresztu w Ostrołęce, z powodu niemożności znalezienia odpowiednich pomieszczeń w istniejących budynkach. Tym razem otrzymano odpowiedź 26 stycznia 1902 r.¹⁶, gdzie stwierdzono, biorąc pod uwagę przedstawiony plan i kosztorys wraz z uwzględnieniem funduszy gubernialnych pochodzących z kar grzywny, brak przeszkód do budowy wzmiankowanego aresztu.

Na podstawie powyższego pisma w marcu 1902 r. władze gubernialne nabyły za 540 rubli plac [w Ostrołęce] o powierzchni 1000 sążni¹⁷ kwadratowych. Opracowano też warunki przetargu na wykonanie budowy aresztu. Przetarg wyznaczono na 8 maja 1902 r.

Na przetargu *utrzymał się* mieszkaniec miasta Warszawy Boruch Furman, który zobowiązał się wykonać zabudowania aresztu za 51000 rubli. 20 lipca 1902 r. [B. Furman] przystąpił do realizacji inwestycji pod nadzorem specjalnie utworzonej komisji budowlanej, w skład której weszli: naczelnik powiatu ostrołęckiego, jego pomocnik do spraw policji, burmistrz miasta Ostrołęki, jeden z urzędników magistratu oraz wykonawca – miejscowy inżynier-architekt powiatowy.

Prace budowlane zostały ukończone 13 września 1903 r. i przyjęte od wykonawcy 18 listopada [1903 r.] przez specjalną komisję pod przewodnictwem wicegubernatora [łomżyńskiego] w składzie: radca Wydziału Wojskowo-Policyjnego Urzędu Gubernialnego [w Łomży], starszego rewizora Izby Kontrolnej, inżyniera guberni [łomżyńskiej] i jego pomocnika.

Budynek aresztu jest murowany, piętrowy¹⁸, o długości 12,60 sążni, szerokości 8,60 sążni, pokryty blachą ocynkowaną; składa się z 10 cel męskich na 60 osób i 3 cel na 12 kobiet, 2 cel pojedynczych, 2 karcerów, 2 cekhauzów¹⁹, kancelarii, sali do nadzoru, pokoju dla dyżurnego, składzika i kuchni. Dom dla nadzorczy

¹⁵ Zarządcą aresztu (*nadziratel*) został, niemal od początku (od 1904 r.), Władysław A. Bortnowski, katolik – „Pamiętna książka Łomżyńskiej Guberni” 1912; 1914.

¹⁶ Datacja wg obowiązującego w Cesarstwie Rosyjskim kalendarza juliańskiego.

¹⁷ Sążeń – miara długości odpowiadająca wymiarowi rozciągniętych ramion człowieka, czyli ok. 1,7 m. Jednakże wedle przyjętego w Cesarstwie Rosyjskim na podstawie ukazu Mikołaja I w 1835 r. (w Królestwie Polskim w 1849 r.) systemu miar, sążeń wynosił 2,134 m. Wymieniony plac miał więc ok. 2134 m².

¹⁸ W oryginale „2-ch etażnyj” – w rosyjskim nazewnictwie parter jest 1-m piętrem.

¹⁹ Składy broni, amunicji, sprzętu i ubioru wojskowego czy służby więziennej.

[aresztu] jest murowany, parterowy, o długości 6,50 sążni i szerokości 4,30 sążni, pokryty blachą; składa się z 5 pokoi, składzika i kuchni. Budynek gospodarczy jest murowany, o długości 4,80 sążni i szerokości 4,30 sążni, pokryty blachą; znajduje się w nim pokój dla stróża, spiżarnia²⁰ i składzik²¹. Zabudowa jest ogrodzona murowanym parkanem o wysokości 0,92 sążnia od cokołu słupka [do ziemi]²². Na podwórzu znajduje się studnia artezyjska o głębokości 238 stóp²³.

Na wykonanie mebli, naczyń i innych artykułów gospodarstwa domowego przeznaczono z kar pieniężnych [grzywien z guberni łomżyńskiej] 1375 rubli. Łącznie na urządzenie aresztu z kar pieniężnych przeznaczono 5555 rubli, w tym:

- na zakup placu – 540 rb,
- zapłata za budowę – 51000 rb,
- za nadzór techniczny i najem poborcy – 2640 rb,
- na meble, naczynia itp. - 1375 rb.
- Łącznie - 55555 rb.

Fot. 1. Areszt w Ostrołęce

Źródło: *Pamjatnaja Knizka Łomżinskoj Guberni 1906*

²⁰ W oryginale „*liodnik*” - lodowiec, lodówka; chodzi o pomieszczenie odpowiednio zachowujące niską temperaturę dla przechowywania produktów żywnościowych. Na wschodzie do niedawna stosowano w tym celu tzw. bunkier -ziemiankę obłożoną zewnątrz ociosanym kamieniem.

²¹ W oryginale „*saraj*” - szopa; jednakże „szopa” w jęz. polskim odnosi się do oddzielnego budynku, a nie jednego pomieszczenia.

²² W oryginale „*kamiennym zaborom wyszinoju ot cokola 9,20 saż.*” jest niewątpliwie błąd co do wysokości. Po drugie, murowane były jedynie słupki parkanu, a reszta drewniana (zob. zdjęcie).

²³ W oryginale „*238 futow*” (z ang. *foot* – stopa). Stopa to miara długości w Rosji wynosząca 0,3048 m. Wymieniona studnia miała więc ok. 72,5 m głębokości.

Ostrołęcki areszt jest przeznaczony dla aresztantów z następujących miejscowości: a/ ogólnie wszystkich zasądzonych na areszt, znajdujących się w śledztwie lub skazanych administracyjnie, z miasta Ostrołęka i gmin: Rzekuń, Troszyn, Nakły i Nasiadki – z powiatu ostrołęckiego, b/ skazanych na areszt z gminy Dylewo – powiatu ostrołęckiego, pozostawiając w miejscowym areszcie sądu gminnego [w Dylewie] osoby zatrzymane, wobec których toczy się śledztwo, c/ zasądzonych na areszt na ponad trzy dni z gmin: Myszyniec, Wach, Czerwin, Piski, Goworowo i Szczawin – z powiatu ostrołęckiego, a także z miejscowości wchodzących w skład sądu gminnego 2-go okręgu powiatu makowskiego oraz 1-go, 2-go i 4-go okręgu powiatu ostrowskiego, pozostawiając w miejscowych aresztach osoby, wobec których toczy się śledztwo oraz osoby zasądzone na areszt nie dłuższy niż trzy dni”.